

6.2.2026

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asevelvollisuuslain ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain muuttamisesta (HE 72/2025 vp)

Eduskunnan perustusvaliokunnalle

Tässä lausunnossani käsittelen ainoastaan ehdotettuja säännöksiä Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavien miesten vapaaehtoisesta asepalveluksesta ja näiden säännösten suhdetta Ahvenanmaan itsehallintolakiin.

Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n mukaan se, jolla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus on vapautettu asevelvollisuuden suorittamisesta kunnes korvaava palvelu luotsi- ja majakkalaitoksessa tai siviilihallinnossa järjestetään lailla. Vapautus tarkoittaa vapautusta asevelvollisuuden suorittamisesta, mutta ei vapautusta maanpuolustusvelvollisuudesta. Vastaava vapautus on sisältynyt jo ensimmäiseen itsehallintolakiin.

Hallituksen esityksessä itsehallintolain 12 §:n syntyhistoriaa ja tulkintaa on käsitelty asianmukaisesti. Esityksessä todetaan, että vapautuksella asepalveluksesta ei ole historiallisesti yhteyttä Ahvenanmaan demilitarisoituun ja neutraloituun statukseen vaan oikeustila on vallinnut ensimmäisestä itsehallintolaista alkaen eli vuodesta 1920. Hallituksen esityksessä viitataan Ahvenanmaakomitean 2013 loppumietintöön. Tämä asiantila ilmenee myös suoraan ensimmäisen itsehallintolain esitöistä.

Hallituksen esityksessä kuvataan asianmukaisesti aiempia yrityksiä säätää asevelvollisuutta korvaavasta palveluksesta. Tähän voidaan lisätä, että ei myöskään nyt pitkään vireillä olevassa Ahvenanmaan itsehallintolain uudistusta koskevassa hankkeessa ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi muuttaa voimassa olevan itsehallintolain 12 §:ää.

Esityksen sivulla 39–40 todetaan, että säännös on ollut käytännössä nykyisessä muodossaan vuodesta 1920 alkaen ja, että säännökseen on tehty kielellisiä muutoksia itsehallintolain muuttamisen yhteydessä, mutta näiden muutosten esitöiden mukaan kyseisten muutosten tarkoituksena ei ole ollut muuttaa pykälän aineellista sisältöä.

On kuitenkin huomattava, että aineellinen muutos tapahtui vuoden 1991 (siis nykyisen) itsehallintolain säätämisen yhteydessä. Sekä ensimmäisessä että toisessa itsehallintolaissa oli nimenomainen säännös Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavan henkilön oikeudesta suorittaa vapaaehtoinen asepalvelus. Säännös vapaaehtoisesta asepalveluksesta sisältyi sekä Ahvenanmaa-komitean (ns. Olssonin komitea 1987:31) mietintöön, että sen perusteella laadittuun Ahvenanmaatyöryhmän mietintöön (ns. Sevónin työryhmä, OM lainvalmisteluosasto 7/1989). Hallituksen esityksessä uudeksi

6.2.2026

itsehallintolaiksi HE 73/1990 rd, vastaavaa säännöstä ei kuitenkaan löydy. Säännöksen poisjäämistä ei ole perusteltu – päinvastoin perusteluissa sanotaan, että pykälän sisältöä ei ollut tarkoitus muuttaa.

Itsehallintolakien muutoshistorian perusteella voidaan päätellä, että valtakunnan ja maakunnan välillä on vallinnut yhteisymmärrys siitä, että vapaaehtoinen varusmiespalvelus voi ja tulee olla mahdollinen Ahvenanmaan kotiseutuoikeutta omaavalle henkilölle. Syy säännöksen poisjäämiselle nykyisen itsehallintolain säätämisen yhteydessä ei selviä lain esitöistä. Poissuljettua ei ole, että säännös on vahingossa jäänyt pois.

Käsiteltävänä olevan esityksen 77 a §:n 1 momentin mukaan mies, jolla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus voi hakea kirjallisesti Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa säädetyn vapautuksen kumoamista aluetoimistolta.

Ehdotetun säännöksen arvioinnissa tulee huomioida, että itsehallintolakia voidaan muuttaa, ja siitä voi tehdä poikkeuksia vain eduskunnan ja maakuntapäivien yhtäpitävin päätösin. Eduskunnassa päätös on tehtävä perustuslain säätämisjärjestyksessä ja maakuntapäivillä määräenemmistöllä (2/3). Tämän vuoksi on arvioitava, tarkoittaako ehdotettu säännös poikkeamista itsehallintolain säännöksestä.

Ehdotuksen mukaista itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa säädettyä vapautuksen kumoamista ei käsitykseni mukaan voida pitää poikkeuksena itsehallintolaista. Ehdotettu säännös antaa yksilölle mahdollisuuden suorittaa asepalvelus, vaikka henkilö itsehallintolain mukaan ei ole velvoitettu siihen. Säännöksellä ei muutettaisi itsehallintolain sääntelyä eikä tehtäisi poikkeusta siitä. En pidä ehdotettua säännöstä ongelmallisena säätämisjärjestyksen osalta.

Ehdotettua säännöstä tulisi myös arvioida yksilön valintavapauden kannalta. Kysymys onkin, voiko henkilö luopua vapautuksesta suorittaa asevelvollisuus, eli voiko hän luopua oikeuksista tavalla, joka on sitova siihen asti, kunnes hänet vapautetaan reservistä.

Kysymys ei ole perusoikeudesta eikä siis henkilön luopumisesta perusoikeuksistaan. Perusoikeusnäkökulmasta en näe estettä vapaaehtoisesta asepalveluksesta säätämislle eikä sitoutumiselle liittymään reserviin, varsinkin ottamalla huomioon Ahvenanmaalaisille perustuslain mukaan kuuluva velvollisuus osallistua isänmaan puolustukseen.

Menettelyä ja oikeusturvaa koskevat esityksen säännökset ovat tarpeelliset ja näyttävät asianmukaisilta.

Päätelmäni on, että esitys ei ole ongelmallinen Ahvenanmaan itsehallintolain eikä säätämisjärjestyksen kannalta.

6.2.2026

Lakiteknisesti pitäisin kuitenkin parempana, ettei ehdotetulla tavalla säädettäisi Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n 2 momentissa säädetyn ”vapautuksen kumoamisesta”. Helpommin ymmärrettävä ja itsehallintolain kannalta asianmukaisempi säännös voisi kuulua esimerkiksi: Miehellä, joka Ahvenanmaan itsehallintolain mukaisesti on vapautettu asevelvollisuuden suorittamisesta, voidaan hakemuksesta myöntää oikeus suorittaa tämän lain mukainen asepalvelus. --- Tällainen säännös edellyttäisi, että lain tasolla on riittävät säännökset hakemuksen ja sen perusteella tehdyn päätöksen oikeudellisista seuraamuksista.

Olisi myös mahdollista nyt vireillä olevan itsehallintolain uudistuksen yhteydessä palauttaa edellisissä itsehallintolaeissa oleva säännös vapaaehtoisesta palveluksesta. Itsehallintolain säätämisyjärjestyksen vuoksi, muuttaminen siirtyisi yli seuraavien eduskuntavaalien ja edellyttäisi maakuntapäivien hyväksyntää. Ratkaisu olisi kuitenkin säädösteknisesti huomattavasti yksikertaisempi eikä aiheuttaisi pohdintaa merkitseekö asevelvollisuuslain muuttaminen (kiellettyä) poikkeusta itsehallintolaista.